

การพัฒนาการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี*

THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL MANAGEMENT OF THE TEMPLE IN PATHUMTHANI PROVINCE

พระปลัด บรรจง วิสารโท (บุญเพ็ง)

Phrapalad Banjong Visarato (Bunpheng)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: pichit13temple@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไป 2) เพื่อศึกษากระบวนการ และ 3) เพื่อนำเสนอการพัฒนาการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์/พระสังฆาธิการ องค์การภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน นักวิชาการด้านศาสนา และนักวิชาการทางด้านการจัดการเชิงพุทธ โดยการเลือกแบบเจาะจง ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม รวมทั้งสิ้น จำนวน 33 รูปหรือคน ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 25 รูปหรือคน และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 8 รูปหรือคน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทั่วไป จุดแข็งคือ วัดมีเจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง แต่งตั้งไวยาวัจกร เป็นผู้ช่วยผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการบัญชีทางการเงิน จุดอ่อนคือ ผู้บริหารคณะสงฆ์ขาดความเข้าใจในหลักการของโครงสร้าง และการบริหารจัดการระบบบัญชีที่ถูกต้อง การติดตาม ที่เป็นระบบ โอกาสคือ มีกฎหมาย กฎกระทรวงในการดูแลรักษาศาสนสมบัติ และการจัดการศาสนสมบัติของวัดที่มีความชัดเจน อุปสรรคคือ รูปแบบบัญชีทางการเงิน (สบว.5-สบว.6) ค่อนข้างละเอียดอ่อนมาก มีรายละเอียดที่เป็นนัยสำคัญหลายมิติ 2) กระบวนการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี โดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA เพื่อวิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดให้สอดคล้องกับกฎกระทรวง 3) การพัฒนาการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี จำนวน 2 ด้าน ด้านสมุดบัญชีรายรับรายจ่ายรายวัน และด้านสมุดบัญชีงบประมาณปี เพื่อพัฒนาบัญชีทางการเงินของวัดให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการบริหารจัดการที่ดี

คำสำคัญ: การพัฒนา; การบริหารจัดการ; บัญชีทางการเงินของวัด

*Received August 13, 2022; Revised August 22, 2022; Accepted August 23, 2022

Abstract

Objectives of this research were: 1. To study and analyze the general condition 2. To study the process 3. To present the development of financial accounting management of monasteries in Pathum Thani province, This research used the qualitative research methodology by analyzing documented data and analyzed data from In-depth interviews from the administrative monks or Sangkhatikar Government organizations involved, community leaders, religious scholars, and academicians in Buddhist management by purposefully selected according to the representative characteristics of the appropriate group, totaling 33 people consisted of key informants by in-depth interviews with 25 key informants and 8 participants in focus group discussion, purposefully selected

The research findings were as follows: 1. General condition of the strength was that the monasteries had the abbots who were directly responsible. Appointed Wiyawajjakorn who was the assistant responsible for the management of financial accounts. The weakness was that the Sangha executives lacked understanding of the principles of the structure. and management of the correct accounting system, systematic monitoring. The opportunity to have laws and ministerial regulations on the maintenance of religious properties and the management of religious treasures of the monasteries was clear. The threat was the financial accounting format (Sbv.5-Sbv.6) was quite delicate There were significant details in several dimensions. 2. The financial accounting management process of the temples in Pathum Thani Province by using the PDCA quality cycle to analyze the temple's financial accounting management process in accordance with the ministerial regulations. 3. The development of financial accounting management of the monasteries in Pathum Thani Province, amounting to 2 aspects and the accounting books and annual statements to develop the monasteries financial accounts into an appropriate format and efficiency consistent with good management.

Keywords: Development; Management; Monasteries financial account.

บทนำ

ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง โดยวัดเป็นผู้จัดการตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งหมายถึงการจัดการศาสนสมบัติของวัด ด้วยการดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชีทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าของ ให้เป็นไปด้วยดี คือให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ทั้งนี้ มหาเถรสมาคมมีมาตรการป้องกันผลเสียอันเกิดขึ้นแก่พระศาสนาตามมาภายหลัง เจ้าอาวาสจึงต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎข้อบังคับของคณะสงฆ์ และต้องเพื่อการสงเคราะห์กับประชาชนทั่วไป เพื่อประโยชน์กับพระศาสนาอย่างแท้จริง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2562)

เนื่องจากประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับบัญชีทางการเงินของวัด เช่น การที่วัดแต่ละวัดมีการจัดทำบัญชีกันเอง บางวัดไม่ได้มีการแบ่งแยกหน้าที่ระหว่างผู้มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลทรัพย์สินกับผู้ทำบัญชี เนื่องจากมีความจำกัดด้านบุคลากรและผู้ทำบัญชีของวัดก็ยังคงขาดความรู้ความสามารถทางด้านการทำบัญชีทางการเงินที่ถูกต้อง และการบริหารจัดการทรัพย์สิน รวมถึงการขาดเอกสารสำคัญในการรับและจ่ายเงินบริจาคต่าง ๆ โดยที่การใช้จ่ายเงินในแต่ละโครงการหรือกิจกรรมของวัด ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเจ้าอาวาสกับไวยาวัจกรจะเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนของการบริหารการเงินของวัด แต่ส่วนใหญ่ก็ยังขาดความรู้ความสามารถทางด้านงานบัญชี ทำให้ไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลทางการเงิน หรือการแสดงผลการใช้จ่ายที่ถูกต้องหรือสอดคล้องกับความเป็นจริงได้และยังจะส่งผลทำให้การควบคุมดูแลทรัพย์สินต่าง ๆ ของวัด ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดช่องทางการทุจริตได้ เนื่องจากขาดการควบคุมของระบบภายในที่ดี และในปัจจุบันนี้วิถีชีวิตของคนได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก วัดวาอารามที่มีอยู่ก็พลอยเปลี่ยนไปตามวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนด้วย (จารุณี สิงกุล และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2563) จึงเป็นจุดเริ่มต้นของงานวิจัยฉบับนี้

อนึ่ง ปัญหาการบริหารการเงินของวัดดังกล่าวและที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สรุปได้ดังนี้

- 1) การรายงานทางการเงินที่ยังไม่เป็นมาตรฐาน และการเก็บข้อมูลการเงินของวัดไม่ครบถ้วน ซึ่งหน่วยงานที่ควรมีบทบาทในการรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ยังไม่สามารถรวบรวมข้อมูลการเงินของวัดไทยได้อย่างเป็นระบบ
- 2) วัดขาดโครงสร้างการบริหารการเงินที่เป็นระบบกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันให้อำนาจหน้าที่อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าอาวาสทั้งหมด มีการแต่งตั้งไวยาวัจกรมาช่วยดูแลในส่วนที่สงฆ์ดำเนินการเองไม่ได้ เป็นต้น (พระสุธีวรบัณฑิต (ไชว์ ทสสนิโย) และคณะ, 2561)

ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาเพราะว่าการพัฒนา หมายถึง หลักการและวิธีการการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น เพื่อทำให้เกิดการบริหารจัดการหรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของคณะสงฆ์ ที่มีเครื่องมือในการบริหารงาน โดยเน้นการบริหารจัดการเป็นหลัก เพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัด เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และมีเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อ

นำมาบริหารกิจการของตนให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรมากที่สุด เป็นต้น (กันตยา เพิ่มผล, 2562) ดังนั้นการพัฒนารูปแบบบัญชีมาตรฐานสำหรับวัดที่จำเป็นต้องมี คือ สมุดเงินสด บัญชีแยกประเภท บัญชีรับ-จ่ายของวัด และงบปีแสดงรายรับ-รายจ่ายและเงินคงเหลือสำหรับปี (คณะกรรมการการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม สภาผู้แทนราษฎรชุดที่ 25, 2564) ดังกล่าวนั้น

ประกอบกับผู้วิจัยมีสังกัดอยู่ในคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี จึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี” เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลอันเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่องค์กรของคณะสงฆ์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานีต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานีนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยการเลือกแบบเจาะจง ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 25 รูปหรือคน โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม
2. ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 8 รูปหรือคน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้กับผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าว

2. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการร่วมพูดคุยกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้แบบสนทนากลุ่มเฉพาะที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผลจากผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะดังกล่าวข้างต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากศึกษาเอกสารทางวิชาการ คัมภีร์พระไตรปิฎก และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามที่กำหนดไว้การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์ในรูปแบบที่ทั้งที่เป็นทางการโดยใช้ประเด็นคำถามที่มีโครงสร้าง เพื่อนำไปสู่การสนทนา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทกำหนดทิศทางการสนทนาร่วมกับผู้สัมภาษณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นคำถาม และสนทนาให้ได้สาระสำคัญตามการเล่าเรื่องของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยครอบคลุมในประเด็นการวิจัย และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มขนาดกลางโดยอภิปรายแสดงความเห็น ตามประเด็นที่ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) กำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังกล่าวนี้นี้ ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อในเบื้องต้นทั้งทางโทรศัพท์ และด้วยตนเองเพื่อแนะนำตัวผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และขอความอนุเคราะห์บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ข้อมูลที่เกื้อกูลต่อการวิจัยครั้งนี้ เมื่อได้รับการตอบรับแล้วผู้วิจัยจะได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสารความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จัดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป

(Assistant) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้หัวข้อปัญหาและคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาโดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี พบว่า 1) ด้านจุดแข็ง ได้แก่ วัดมีเจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง ในการบริหารจัดการทำบัญชี วัดแต่งตั้งไวยาวัจกร เป็นผู้ช่วยรับผิดชอบ วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีสิทธิและหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2) ด้านจุดอ่อน ได้แก่ ผู้บริหารคณะสงฆ์ขาดความเข้าใจในหลักการของโครงสร้าง และการบริหารจัดการระบบบัญชีที่ถูกต้อง 3) ด้านโอกาส ได้แก่ มีกฎหมายกฎกระทรวงในการดูแลรักษาศาสนสมบัติ พัฒนาบุคลากร ให้มีความรู้ความสามารถ เกี่ยวกับการบริหารการเงินให้แก่วัดอย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย ระบบแอปพลิเคชันหรือโปรแกรมสำเร็จรูป และ 4) ด้านอุปสรรค ได้แก่ มีรูปแบบบัญชีทางการเงิน (สบว.5-สบว.6) ค่อนข้างมีรายละเอียดที่เป็นนัยสำคัญหลายมิติ กฎหมายและกฎระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอในทุกมิติ ระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปรวมถึงสถานการณ์โรคระบาดในปัจจุบันที่เป็นปัจจัยสำคัญ เป็นต้น

2. กระบวนการในการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี พบว่า 1) ด้านการวางแผน มีประเด็นสำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาสแต่งตั้งไวยาวัจกร หรือผู้จัดประโยชน์ของวัด และคณะกรรมการวัด ประชุมสงฆ์ภายในวัด มอบหมายหน้าที่เป็นลายลักษณ์อักษรให้จัดทำบัญชี และนำส่งรายงานบัญชีรับจ่ายต่อเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ และสำนักงานพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเก็บรักษาบัญชีไว้เป็นหลักฐาน 2) ด้านการนำแผนไปปฏิบัติให้เกิดผล ตามขั้นตอนหลัก ๆ 2 ขั้นตอน คือ (1) วิธีรับและเก็บรักษาเงินของวัด (2) วิธีทำบัญชีรับจ่าย 3) ด้านการตรวจสอบ ได้แก่ กระบวนการในการตรวจสอบเงินผลประโยชน์ของวัดนั้น ตรวจสอบโดยเจ้าอาวาส อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยจะต้องพิจารณาเอกสารหลักฐานต่าง ๆ 4) ด้านการปฏิบัติการปรับปรุงแก้ไข ได้แก่ การปรับปรุงแก้ไขโดยกำหนดตัวชี้วัดจัดทำรายงานการเงินของวัด (บัญชีรายรับ - รายจ่าย) ให้ถูกต้องและเหมาะสมกับผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบที่เกี่ยวกับการเงินของวัด เป็นต้น

3. การพัฒนาการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี พบว่า 1) ด้านสมุดบัญชีรายรับรายจ่ายรายวัน ได้แก่ เจ้าอาวาสต้องแต่งตั้งไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัด มอบหมายเป็นลายลักษณ์อักษร ให้จัดทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัด บัญชีรับจ่ายประจำเดือนตามแบบ (สบว.5) เมื่อทุกสิ้นเดือนให้รวบรวมยอดรับจ่าย หักยอดคงเหลือและยอดยกไปเดือนต่อไป จะต้องทำรายการรับและจ่ายทุกรายการไปลงบัญชีในบัญชีแยกประเภท เพื่อประโยชน์ในการจัดทำรายงานบัญชีรับจ่ายในทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง ส่วนเงินการกุศล ให้เก็บรักษาตามความประสงค์ของผู้บริจาค ถ้าผู้บริจาคมิได้แจ้งความประสงค์ไว้ ให้อนุโลมตามการเก็บรักษาเงินผลประโยชน์ของวัด เมื่อจัดทำบัญชีโดยสมุดบัญชีเงินสด บัญชีแยกประเภทให้เป็น

ปัจจุบันแล้ว ให้วัดเก็บรักษาไว้ที่วัด เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ ควรตรวจทุกเดือนไม่ควรทิ้งระยะเวลานานเกินไป และเก็บรักษาบัญชีไว้เป็นหลักฐานต่อไป เป็นต้น 2) ด้านสมุดบัญชีในปี มีประเด็นสำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาสต้องตั้งไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัด มอบหมายเป็นลายลักษณ์อักษรให้จัดทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัด บัญชีประจำปีตามแบบ (สบว.6) ตัดยอดวันที่ 31 ธันวาคม แยกรายรับ รายจ่าย ทั้งปีออกเป็นประเภท เมื่อหักแล้วคงเหลือเงินเท่าใด เมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และถูกต้อง และนำเสนอรายงานต่อเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ตามลำดับจนถึงสำนักงานพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเก็บรักษาบัญชีไว้เป็นหลักฐาน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลของการวิจัย มีประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี พบว่า 1) ด้านจุดแข็ง ได้แก่ วัดมีเจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง ในการบริหารจัดการบัญชี วัดแต่งตั้งไวยาวัจกร เป็นผู้ช่วยรับผิดชอบ วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีสิทธิและหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2) ด้านจุดอ่อน ได้แก่ ผู้บริหารคณะสงฆ์ขาดความเข้าใจในหลักการของโครงสร้าง และการบริหารจัดการระบบบัญชีที่ถูกต้อง 3) ด้านโอกาส ได้แก่ มีกฎหมายกฎกระทรวงในการดูแลรักษาศาสนสมบัติ พัฒนาบุคลากร ให้มีความรู้ความสามารถ เกี่ยวกับการบริหารการเงินให้แก่วัดอย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย ระบบแอปพลิเคชันหรือโปรแกรมสำเร็จรูป และ 4) ด้านอุปสรรค ได้แก่ มีรูปแบบบัญชีทางการเงิน (สบว.5-สบว.6) ค่อนข้างมีรายละเอียดที่เป็นนัยสำคัญหลายมิติ กฎหมายและกฎระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอในทุกมิติ ระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปรวมถึงสถานการณ์โรคระบาดในปัจจุบันที่เป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิจิตกิจจาภิวัฒน์ (ผจญ จนทโชโต) (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) วัดโดยส่วนมากยังไม่มีโครงสร้างในการบริหารการเงินของวัดไว้อย่างเป็นระบบ 2) วัดมีการจัดทำรายงานทางการเงินตามมาตรฐาน บัญชีของวัดยังไม่มีหลักฐานเด่นชัดว่า วัดมีการดำเนินการได้อย่างถูกต้อง โดยแม้ว่าวัดจะมีการบันทึกรายรับ-รายจ่าย และจัดทำบัญชีเป็นประจำ แต่อาจเป็นบัญชีที่จัดทำขึ้นอย่างง่ายหรือตามความเข้าใจของผู้จัดทำเท่านั้น ยังไม่สอดคล้องกับหลักมาตรฐานบัญชีที่รับรองกันโดยทั่วไป รวมถึงยังไม่มีตรวจสอบจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาตด้วย 3) การเผยแพร่ให้สาธารณะรับทราบข้อมูลทางการเงินของวัดยังอยู่ในวงจำกัด และยังขาดการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบโดยหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการกำกับดูแลการบริหารการเงินของวัดอย่างเป็นระบบ 4) วัดยังไม่มีกระบวนการตัดสินใจการลงทุนเพื่อใช้ประโยชน์จากศาสนสมบัติของวัดที่มีการจัดทำเขตจัดประโยชน์อย่างเป็นระบบ 5) ภาพรวมอาจกล่าวได้ว่า มีเงินหมุนเวียนในรูปของรายได้และรายจ่ายของระบบวัด ในขณะที่

การจัดทำบัญชีและตรวจสอบยังไม่มีระบบที่ชัดเจนนัก 6) การบริหารจัดการทางการเงินของวัดควรยึดหลักธรรมาภิบาลหรือการบริหารกิจการที่ดี ในการบริหารจัดการ 7) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดบทบาทในการกำหนดกรอบในการกำกับดูแลให้การบริหารจัดการทางการเงินของวัดสอดคล้องกับ หลักธรรมาภิบาล 8) องค์ประกอบสำคัญของหลักธรรมาภิบาลที่สอดคล้องกับการดำเนินงานของวัดได้แก่ ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส หลักนิติธรรม และหลักคุณธรรม ในขณะที่องค์ประกอบอย่างหลักความเสมอภาค หลักสนองตอบรับ และหลักความคุ้มค่า อาจจะมีน้ำหนักไม่มากนักกับการบริหารจัดการของวัด และ 9)การศึกษาความสอดคล้องของกฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ พบว่า สามารถที่จะดำเนินการได้สอดคล้องตามหลัก ธรรมาภิบาล รวมถึงปัญหาอุปสรรคสำคัญ คือ การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดี และหลักการบริหารการเงินของผู้มีอำนาจหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการภายในวัด

2. กระบวนการในการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี พบว่า 1) ด้านการวางแผน มีประเด็นสำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาสแต่งตั้งไว้วางจักร หรือผู้จัดประโยชน์ของวัด และคณะกรรมการวัด ประชุมสงฆ์ภายในวัด มอบหมายหน้าที่เป็นลายลักษณ์อักษรให้จัดทำบัญชี และนำเสนอรายงานบัญชีรับจ่ายต่อเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ และสำนักงานพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเก็บรักษาบัญชีไว้เป็นหลักฐาน 2) ด้านการนำแผนไปปฏิบัติให้เกิดผล ตามขั้นตอนหลัก ๆ 2 ขั้นตอน คือ (1) วิธีรับและเก็บรักษาเงินของวัด (2) วิธีทำบัญชีรับจ่าย 3) ด้านการตรวจสอบ ได้แก่ กระบวนการในการตรวจสอบเงินผลประโยชน์ของวัดนั้น ตรวจสอบโดยเจ้าอาวาส อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยจะต้องพิจารณาเอกสารหลักฐานต่าง ๆ 4) ด้านการปฏิบัติการปรับปรุงแก้ไข ได้แก่ การปรับปรุงแก้ไขโดยกำหนดตัวชี้วัดจัดทำรายงานการเงินของวัด (บัญชีรายรับ-รายจ่าย) ให้ถูกต้องและเหมาะสมกับผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบที่เกี่ยวกับการเงินของวัด เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิสิฐพัชรจาร (ไชยยา เขมสิริ) (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการจังหวัดเพชรบุรี” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาการจัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการจังหวัดเพชรบุรี ได้มาจากบริบทของจังหวัดเพชรบุรีซึ่งเป็นจังหวัดที่มีศิลปวัฒนธรรมและงานสกุลช่างเมืองเพชร ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ดังนั้น การดำเนินการก่อสร้างพัฒนาต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยให้เหมาะสมและดำเนินการตามแบบแปลนที่ได้รับอนุญาต จึงได้รูปแบบการพัฒนาการจัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการจังหวัดเพชรบุรี ที่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน 6 ประการ คือ 1) ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 2) ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะของแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอสมควรแก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน 3) ควบคุมการก่อสร้างโดยให้รักษาสีปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ 4) ควบคุมการเงินและบัญชีรายรับรายจ่ายให้เป็นไปตามหลักบัญชี 5) ควบคุมการ

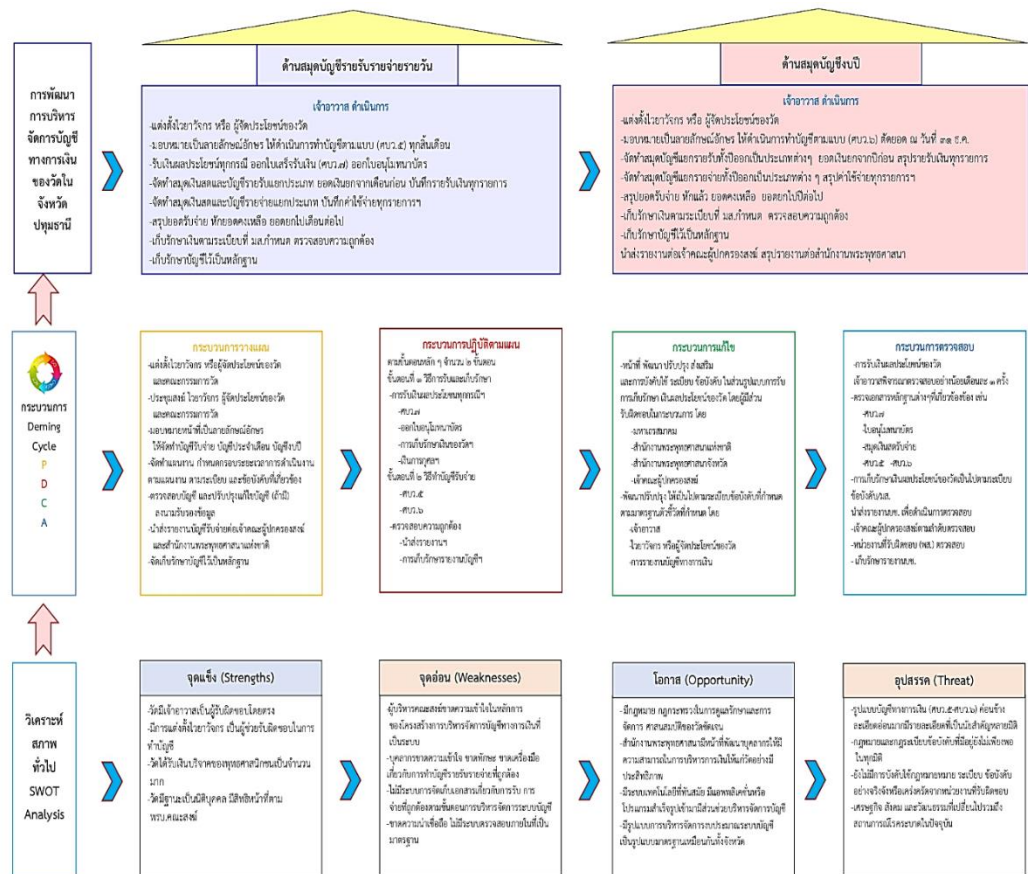
จัดการ ศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง 6) ควบคุมการทำเอกสารต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามระเบียบของทางราชการ

3. การพัฒนาการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี พบว่า

1) ด้านสมุดบัญชีรายรับรายจ่ายรายวัน ได้แก่ เจ้าอาวาสต้องแต่งตั้งไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัด มอบหมายเป็นลายลักษณ์อักษร ให้จัดทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัด บัญชีรับจ่ายประจำเดือนตามแบบ (สบว.5) เมื่อทุกสิ้นเดือนให้รวบรวมยอดรับจ่าย หักยอดคงเหลือและยอดยกไปเดือนต่อไป จะต้องทำรายการรับและจ่ายทุกรายการไปลงบัญชีในบัญชีแยกประเภท เพื่อประโยชน์ในการจัดทำรายงานบัญชีรับจ่ายในทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง ส่วนเงินการกุศล ให้เก็บรักษาตามความประสงค์ของผู้บริจาค ถ้าผู้บริจาคมิได้แจ้งความประสงค์ไว้ ให้อนุโลมตามการเก็บรักษาเงินผลประโยชน์ของวัด เมื่อจัดทำบัญชีโดยสมุดบัญชีเงินสด บัญชีแยกประเภทให้เป็นปัจจุบันแล้ว ให้วัดเก็บรักษาไว้ที่วัด เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ ควรตรวจทุกเดือนไม่ควรทิ้งระยะเวลานานเกินไป และเก็บรักษาบัญชีไว้เป็นหลักฐานต่อไป เป็นต้น 2) ด้านสมุดบัญชีปี มีประเด็นสำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาสต้องแต่งตั้งไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัด มอบหมายเป็นลายลักษณ์อักษรให้จัดทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัด บัญชีปีตามแบบ (สบว.6) ตัดยอดวันที่ 31 ธันวาคม แยกรายรับ รายจ่าย ทั้งปีออกเป็นประเภท เมื่อหักแล้วคงเหลือเงินเท่าใด เมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และถูกต้อง และนำส่งรายงานต่อเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ตามลำดับจนถึงสำนักงานพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเก็บรักษาบัญชีไว้เป็นหลักฐาน โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของวีรยุทธ ยุตรมย์ (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารการเงินของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักธรรมาภิบาล ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับการบริหารการเงินของวัดตามหลักธรรมาภิบาลโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีระดับการบริหารการเงินของวัดตามหลักธรรมาภิบาลโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ด้านหลักความโปร่งใส 2) ด้านหลักความเสมอภาค 3) ด้านหลักนิติธรรม 4) ด้านหลักมุ่งเน้นฉันทามติ 5) ด้านหลักประสิทธิภาพ 6) ด้านหลักภาระรับผิดชอบ 7) ด้านหลักประสิทธิผล 8) ด้านหลักการตอบสนอง 9) ด้านหลักการมีส่วนร่วม 10) ด้านหลักการกระจายอำนาจ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า พรรษา สมณศักดิ์ ตำแหน่ง และระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกันมีระดับการบริหารการเงินของวัดตามหลักธรรมาภิบาลในภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนลักษณะทางประชากรศาสตร์ ด้านอายุ พบว่ามีระดับการบริหารการเงินของวัดตามหลักธรรมาภิบาลในภาพรวมไม่แตกต่างกัน เพราะฉะนั้นจึงเป็นการพัฒนาในปัจจุบันจนถึงอนาคต เพื่อวางนโยบาย แนวทางของหลักการไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย เป็นองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รวบรวมโดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี : ผู้วิจัย พระปลัด บรรจง วิสารโท

จากภาพที่ 1 แสดงการพัฒนาการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดในจังหวัดปทุมธานี พบว่า 1) ด้านสมมติฐานวิจัยรับรายจ่ายรายวัน ได้แก่ เจ้าอาวาสต้องแต่งตั้งไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโชชน์ของวัด มอบหมายเป็นลายลักษณ์อักษร ให้จัดทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัดบัญชีรับจ่ายประจำเดือนตามแบบ (ศบว.5) เมื่อทุกสิ้นเดือนให้รวบรวมยอดรับจ่าย หักยอดคงเหลือและยอดยกไปเดือนต่อไป จะต้องทำรายการรับและจ่ายทุกรายการไปลงบัญชีในบัญชีแยกประเภท เพื่อประโยชน์ในการจัดทำรายงานบัญชีรับจ่ายในทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง ส่วนเงินการกุศล ให้เก็บรักษาตามความประสงค์ของผู้บริจาค ถ้าผู้บริจาคมิได้แจ้งความประสงค์ไว้ให้อนุโลมตามการเก็บรักษาเงินผลประโยชน์ของวัด เมื่อจัดทำบัญชีโดยสมุดบัญชีเงินสด บัญชี

แยกประเภทให้เป็นปัจจุบันแล้ว ให้วัดเก็บรักษาไว้ที่วัด เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ ควรตรวจทุกเดือนไม่ควรทิ้งระยะเวลานานเกินไป และเก็บรักษาบัญชีไว้เป็นหลักฐานต่อไป เป็นต้น

2) ด้านสมุดบัญชีปี มีประเด็นสำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาสต้องตั้งไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัด มอบหมายเป็นลายลักษณ์อักษรให้จัดทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัด บัญชีงบปีตามแบบ (สบว.6) ตัดยอดวันที่ 31 ธันวาคม แยกรายรับ รายจ่าย ทั้งปีออกเป็นประเภท เมื่อหักแล้วคงเหลือเงินเท่าใด เมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและถูกต้อง และนำเสนอรายงานต่อเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ตามลำดับจนถึงสำนักงานพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเก็บรักษาบัญชีไว้เป็นหลักฐาน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรเสนอให้มีระเบียบมหาเถรสมาคม ที่กำหนดถึงคุณสมบัติของไวยาวัจกร เพิ่มคุณสมบัติด้านการบัญชี การมีและแต่งตั้งคณะกรรมการวัดโดยมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับวัด เพื่อให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการบริหารจัดการที่ดี
2. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรพัฒนาปรับปรุง กฎหมาย กฎกระทรวง กฎระเบียบ ให้เอื้อต่อการพัฒนาและเหมาะสมกับการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดที่ชัดเจน
3. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ด้านการจัดทำบัญชีทางการเงินของวัดเข้ามาแนะนำการจัดทำบัญชีให้กับวัด แนะนำการตรวจสอบ การควบคุม ภายในให้กับไวยาวัจกร ผู้บริหารของวัดควรให้ความสำคัญในหลักการบริหารบัญชีทางการเงินให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. คณะสงฆ์สนับสนุนการแต่งตั้งผู้ทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัด เน้นหลักธรรมาภิบาล ดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการหลากหลายฝ่าย ส่งเสริมให้วัดจัดทำบัญชีที่ถูกต้อง มีการตรวจสอบจากเจ้าคณะผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ จัดทำบัญชีวัดตามที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด
2. คณะสงฆ์สนับสนุนให้มีหน่วยงานเฉพาะ ดำเนินการเกี่ยวกับการเก็บรักษาเงินของวัด โดยกำกับดูแลในการเก็บรักษา และปลอดภัย โดยยึดกฎระเบียบคณะสงฆ์และกฎหมายโดยเคร่งครัด จัดทำบัญชีรับจ่ายเป็นประจำเดือน เน้นความโปร่งใส ตรวจสอบได้
3. คณะสงฆ์การจัดอบรม สัมมนาเพิ่มทักษะความสามารถให้กับไวยาวัจกร หรือกรรมการวัด หรือบุคลากรของวัดที่รับผิดชอบบัญชีทางการเงินของวัด ส่งเสริมเปิดโอกาสให้

บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญเข้ามามีส่วนร่วมช่วยงานหรือเป็นผู้ช่วยงานด้านบัญชีทางการเงินได้อย่างถูกต้อง

4. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรพัฒนาให้มีระบบแอปพลิเคชัน เทคโนโลยีเครือข่าย โปรแกรมสำเร็จรูป เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อความสะดวกการบริหารจัดการระบบบัญชีทางการเงินที่เป็นมาตรฐาน ได้อย่างเหมาะสม

5. คณะสงฆ์ควรสนับสนุนให้วัดดำเนินการเกี่ยวกับระบบบัญชีทางการเงินของวัดในรูปแบบของคณะกรรมการ จากหลาย ๆ ฝ่าย ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามาร่วมในการดำเนินการ และส่งเสริมให้มีการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอกที่เป็นมาตรฐาน

6. คณะสงฆ์ควรจัดประชุมเกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบบัญชีทางการเงินของวัด โดยในแต่ละครั้งให้เชิญผู้แทนประชาชน องค์กรต่าง ๆ เข้าร่วม และควรประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบบัญชีทางการเงินของวัดให้ประชาชนได้ทราบมากยิ่งขึ้น

7. คณะสงฆ์หรือผู้บริหารระดับวัดควรพิจารณาหาข้อเสนอแนะหรือข้อบกพร่องในการดำเนินการจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มากำหนดเป็นแผนงานหรือกำหนดนโยบายร่วมกันในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้การบริหารจัดการระบบบัญชีทางการเงินของวัดมีประสิทธิภาพและโปร่งใส

8. คณะสงฆ์ควรกำหนดแผนพัฒนาระบบบัญชีทางการเงินของวัด โดยระดมความคิดจากทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนพัฒนา และถ่ายทอดแผนสู่การปฏิบัติ พัฒนาเครื่องมือบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ และสามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็ว

9. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรสนับสนุนงบประมาณให้คณะสงฆ์ในการพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยเหลือวัดที่ต้องการคำแนะนำได้อย่างเหมาะสมทั่วถึงในทุกมิติ เพื่อการพัฒนาระบบบัญชีได้อย่างต่อเนื่อง

10. มหาเถรสมาคมควรจัดตั้งคณะกรรมการ ไว้คอยช่วยเหลือวัดในกรณีที่เกิดปัญหาต่าง ๆ อันอาจจะเกิดขึ้นกับวัดและคณะสงฆ์ เพื่อป้องกันภัยจากบุคคลภายนอกที่ไม่หวังดีเข้ามาทำลายพระพุทธศาสนา และเพื่อเป็นประโยชน์ให้กับคณะสงฆ์ได้มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาเมื่อเกิดการทุจริตสำหรับการจัดทำบัญชี หรือศึกษาโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัด ที่ดีและมีประสิทธิภาพให้เหมาะสมกับปัจจุบัน

2. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดตามหลักธรรมาภิบาล โดยจะมีวิธีอย่างไรบ้างที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อการพัฒนาพระพุทธศาสนาที่มั่นคงถาวร และยั่งยืนต่อไปในอนาคต

3. ควรศึกษาวิจัยขยายขอบเขตการวิจัยไปยังจังหวัดต่าง ๆ เพื่อศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการบัญชีทางการเงินของวัดที่ดีและมีประสิทธิภาพ โดยทำการศึกษาทั้งงานวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ เพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบความสอดคล้องของผลวิจัยที่เกิดขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กันตยา เพิ่มผล. (2562). *การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน*. กรุงเทพฯ: บริษัทบุญศิริการพิมพ์ จำกัด.
- คณะกรรมการการศึกษา ศีลปะและวัฒนธรรม สถาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 25. (2564). *คู่มือการจัดทำบัญชีทรัพย์สินของวัด*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- จารุณี สิงหกุล และพระมหาดรหรรษา ธมฺมหาโส. (2563). *การพัฒนาการบริหารจัดการด้านการเงินของวัดไทยตามหลักสันติธรรมาภิบาล ศึกษากรณีวัดท่าคอยนาง อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ*. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*, 8(5), 1664-1679.
- พระครูวิชิตกิจจาภิวัฒน์ (ผจญ จันทโชโต). (2559). *การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี* (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิสิฐพัชราจารย์ (ไชยยา เขมสิริ). (2557). *การพัฒนาการจัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการจังหวัดเพชรบุรี* (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธีวีรบัณฑิต (ไขว้ ทสสนิโย) และคณะ. (2561). *การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย : ความสอดคล้องตามหลักธรรมาภิบาล ทิศทางการบริหารเงินวัด ทรัพย์สินพระศาสนาในช่วงกระแสเปลี่ยนผ่าน*. *วารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(2), 788-798.
- วีรยุทธ ยุตรัมย์. (2562). *การบริหารการเงินของวัดในจังหวัดชลบุรี* (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. (2562). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.